

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมที่ซับซ้อนมีความหลากหลายและมีพลวัต กลุ่มทางสังคมอาจแยกได้เป็น 3 ภาค ส่วนใหญ่ ๆ ภาคแรกประกอบด้วย กลุ่มหรือองค์กรรัฐ (government sector) ภาคที่สองประกอบด้วยกลุ่มหรือองค์กรธุรกิจเอกชน (private sector) และภาคที่สามประกอบด้วยกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐหรือธุรกิจเอกชน ภาคสุดท้ายนี้เรียกว่า Third Sector หรือ Independent Sector หรือ Non-profit Sector หรือ Non-government Sector โดยในประเทศไทยทับศัพท์เรียกว่า องค์กรพัฒนาเอกชน (non-government organization : NGOs)¹

องค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) ในประเทศไทยได้มีวิวัฒนาการมาเป็นระยะเวลาอันนับตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 แต่เป็นในขอบเขตที่เล็กมากและกิจกรรมส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่แต่ในด้านสังคมสงเคราะห์ ดำเนินการโดยผู้มีศักดิ์และฐานะชั้นสูงในสังคม แนวคิดและบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนในระดับนานาชาติที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผลกระทบต่อการศึกษาและวิวัฒนาการขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย จนทำให้มีองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากเกิดขึ้นในระยะหลังจากนั้นมาจนถึงปัจจุบัน² ซึ่งกล่าวได้ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนในรูปแบบของปัจจุบันที่เน้นการพัฒนาเพื่อประชาสังคมเป็นหลัก องค์กรแรกที่ริเริ่มคือมูลนิธิบูรณะชนบท ซึ่งก่อตั้งโดย ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ในปี พ.ศ. 2515 ซึ่งต่อมาองค์กรพัฒนาเอกชนของประเทศไทยก็เริ่มขยายเครือข่ายและเพิ่มบทบาทหลากหลายด้านมากขึ้นเพื่อประชาสังคมจนถึงปัจจุบัน³

“แต่ทว่าถึงองค์กรพัฒนาเอกชน (อพช.) จะมีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทยมายาวนานกว่า 3 ทศวรรษแต่ก็ยังคงเป็นที่กล่าวขานและมีข้อสงสัยตั้งคำถามมากมายจากสาธารณชน โดยมี

¹ อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ, องค์กรสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 2.

² สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุรพล มุลดา, จากรากหญ้าถึงขอบฟ้า อดีต ปัจจุบัน และอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ, 2544), หน้า (13).

³ อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ, องค์กรสาธารณประโยชน์ในประเทศไทย. หน้า 2.

ความรู้สึกและคิดเห็นต่อการดำเนินงานของเอ็นจีโอ ในแง่มุมที่หลากหลายดังจะเห็นได้จากการสะท้อนผ่านสื่อมวลชนทั่วไป เช่น มักจะถูกเข้าใจผิดเป็นว่า “เป็นองค์กรที่สร้างความแตกแยกและสร้างความขัดแย้งขึ้นในสังคม”, “เป็นองค์กรที่รับเงินต่างชาติเพื่อบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ”, “เป็นพวกมือรับจ้างอยู่เบื้องหลังการชุมนุมเป็นกลุ่มขัดขวางการพัฒนาประเทศ”, “เป็นพวกที่ขบถต่อต้านประท้วงและคัดค้านโครงการต่าง ๆ ของรัฐ”⁴

จากคำกล่าวข้างต้นของคุณเดช พุ่มคชา* ที่แสดงถึงทัศนคติความคิดเห็นต่อบทบาทการนำเสนอของสื่อมวลชนทั่วไปในการนำเสนอและให้ภาพลักษณ์หรือภาพตัวแทนขององค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอที่ปรากฏในสายตาของสาธารณชนโดยทั่วไป ที่มักถูกนำเสนอออกมาโดยสร้างความเข้าใจหรือทัศนคติแง่ลบ โดยคัดเลือกเสนอเฉพาะเพียงภาพและเรื่องราวภายนอกหรือกิจกรรมความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นในสังคม โดยมักจะคัดเลือกมาเฉพาะบางประเด็นเท่านั้น อาทิ ความขัดแย้งรุนแรง, การประท้วงต่อสู้, ความมีเงื่อนไข ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้จากการสะท้อนผ่านในการนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชนทั่วไป อาทิเช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์

โดยคุณจอน อึ้งภากรณ์** ได้กล่าวแสดงถึงทัศนคติความคิดเห็นต่อบทบาทการนำเสนอของสื่อมวลชนกระแสหลักไว้ดังนี้ว่า “ที่ผ่านมานั้นสื่อเสนอมุมมองของผู้มีอำนาจมากกว่าผู้ไร้อำนาจซึ่งไม่ยุติธรรม อย่างน้อยต้องเท่าเทียมกัน นี่เป็นจุดอ่อน ทำให้เอ็นจีโอมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสื่อทางเลือก แต่อาจเป็นไปได้ยากที่จะมีจำนวนคนอ่านเหมือนสื่อกระแสหลัก แต่มันอาจจะมีอิทธิพลต่อสื่อกระแสหลักได้บ้าง”⁵

โดยอาจกล่าวได้ว่าองค์กรพัฒนาเอกชนของไทยโดยส่วนมากมักจะเลือกใช้สื่อมวลชนทางเลือก คือ สื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตในการเปิดพื้นที่เพื่อนำเสนอถึงอุดมการณ์หรือ

⁴ เดช พุ่มคชา, ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรพัฒนาเอกชนไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://thaingo.org/story/info_002.htm
[17 กรกฎาคม 2548]

* ผู้ริเริ่มในการก่อตั้งมูลนิธิอาสาพัฒนาสังคม (มอส.) ที่มีบทบาทมากมายในการทำงานด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน รวมทั้งการเป็นประธานคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นเหมือนจุดศูนย์กลางการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) ในประเทศไทย

** ผู้ได้รับรางวัล แม็กไซไซจากมูลนิธิ รามอน ซาซากิการให้บริการภาครัฐ ที่มีบทบาทมากมายในการทำงานด้านอาสาสมัครเพื่อสังคม โดยตั้งมูลนิธิเข้ากับผู้ติดเชื้อเอดส์ บุคคลเรื่องการเข้าถึงยา การยอมรับทางสังคม รวมถึงเป็นผู้จุดเริ่มต้นให้สังคมหันมาสนใจ ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน ก่อตั้งเว็บไซต์ประชาไทย เพื่อรับเรื่องราวร้องทุกข์

⁵ “สัมภาษณ์พิเศษ จอน อึ้งภากรณ์: เส้นทางเอ็นจีโอสู่ สว แม็กไซไซ ผู้ต่อสู้สิทธิมนุษยชน.” มติชน. (8 สิงหาคม 2548): 11.

แนวคิดขององค์กรตน หรือองค์กรพัฒนาเอกชนส่วนใหญ่ก็มักจะผลิตสื่อของตนเผยแพร่สู่มวลชน และสังคมในรูปแบบของหนังสือ, นิตยสาร, วารสาร, จดหมายข่าว, จุลสาร, แผ่นพับ, เว็บไซต์ ฯลฯ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นสื่อเฉพาะขององค์กรฯ ที่ผลิตขึ้นมาเองเพื่อเผยแพร่ข้อมูล เรื่องราว แนวคิด บทบาท และการดำเนินงานตลอดจนความเคลื่อนไหวในสังคมของแต่ละกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทย หรือโดยตัวขององค์กรฯ เองนั้นอาจจะเลือกนำเสนอเนื้อหาข้อมูลด้านต่าง ๆ ขององค์กรตน ลงเผยแพร่ในสื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตอื่นๆ ทั่วไปที่ได้เปิดพื้นที่ให้สำหรับการนำเสนอ หรือเผยแพร่ ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ในอีกนัยหนึ่งนั่นคือสื่อมวลชนที่มีบทบาทในการทำหน้าที่นำเสนอ เผยแพร่เนื้อหาและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากที่สุดนั่นคือ สื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตทั้งที่เป็นสื่อเฉพาะที่ผลิตขึ้นโดยตัวขององค์กรฯ เอง และ สื่อเผยแพร่อื่นๆ ทั่วไปที่ไม่ได้เป็นขององค์กรฯ ใดองค์กรหนึ่งโดยเฉพาะ

สำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นั้น ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและ สื่ออินเทอร์เน็ตที่เป็นสื่อเผยแพร่อื่นๆ ทั่วไปที่ไม่ได้เป็นสื่อผลิตขององค์กรพัฒนาเอกชนโดยตรงหรือ สื่อที่ถูกผลิตเนื้อหาขึ้นโดยองค์กรฯ ใดองค์กรหนึ่งเฉพาะ ทั้งนี้เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงบทบาท ของสื่อมวลชนทางเลือกหรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตในประเทศไทยทางด้านการ เผยแพร่เพื่อนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ แนวคิดและบทบาทการดำเนินงาน ตลอดจนความเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่าง ๆ ในสังคมไทย ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง และสื่ออินเทอร์เน็ตที่ผู้วิจัยได้เลือกนำมาศึกษาและวิเคราะห์ถึงบทบาทดังกล่าวนี้คือ "นิตยสารสารคดี" และ "www.sarakadee.com"

"นิตยสารสารคดี" ถือกำเนิดฉบับปฐมฤกษ์ขึ้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 โดย นายทุนที่รักการทำหนังสือเป็นเบื้องต้น คือ คุณสุวพร ทองธิว เจ้าของสำนักพิมพ์เมืองโบราณ (ซึ่งต่อมารวมอยู่ในกลุ่มบริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด) ซึ่งเริ่มต้นโดยกลุ่มทีมงานเดิมจำนวน 5 คนของ วารสารเมืองโบราณ คือ คุณสุชาติ จักรพิสุทธิ์ (บรรณาธิการบริหารนิตยสารสารคดีคนแรก), คุณจำนง ศรีนวล (ผู้ตั้งชื่อนิตยสารสารคดี อดีตบรรณาธิการฝ่ายศิลป์) , คุณสกล เกษมพันธ์ (ช่างภาพนิตยสารสารคดีคนแรก) และกองบรรณาธิการในยุคแรก คือ คุณสุดารา สุขฉายา และ คุณวันชัย ดันดิวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการบริหารนิตยสารสารคดี คนปัจจุบัน) เป็นนิตยสาร ฉบับแรกของเมืองไทยที่นำเสนอเนื้อหาแนวสารคดีโดยเฉพาะ มีเนื้อหาหลากหลาย นำเสนอข้อมูล อย่างละเอียดลึกซึ้งในรูปแบบที่ไม่เป็นวิชาการมากเกินไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ โดยง่าย เป็นนิตยสารรายเดือนที่นำเสนอเรื่องราวด้านสารคดีโดยเฉพาะ โดยนำเสนอทั้งสาระและความบันเทิงอันหลากหลาย ในเรื่องธรรมชาติวิทยา สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ ชีวิต สังคม บุคคล

เหตุการณ์สำคัญ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ต่างประเทศ การท่องเที่ยว ฯลฯ

ซึ่งในระยะต่อมา จึงได้ถือกำเนิด "www.sarakadee.com" ขึ้นตามมาภายหลังในเดือน กรกฎาคม พ.ศ.2542 โดยเว็บไซต์สารคดีนั้นมียุบายและวัตถุประสงค์แรกเริ่มขององค์กรฯ คือ จัดตั้งขึ้นมาเพื่อการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์นิตยสารสารคดีและพ็อกเก็ตบุ๊กส์ของสำนักพิมพ์ในเครือบริษัทวิริยะธุรกิจ ตลอดจนเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสาร, บทความ, สารคดี และเรื่องราวต่าง ๆ ฯลฯ โดยจากเว็บไซต์นั้นสามารถเลือกอ่านเนื้อหาในตัวเล่มของนิตยสารสารคดี ฉบับปัจจุบันหรือฉบับย้อนหลังได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และมีส่วนของพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้อ่าน ทั้งที่เป็นสมาชิกเว็บไซต์และบุคคลทั่วไปเพื่อให้ร่วมแสดงทัศนคติความคิดเห็น, ส่งรูปภาพ, บทความ, สารคดีและข่าวสารประชาสัมพันธ์ต่างๆ

โดยจากตลอดระยะเวลาการเผยแพร่กว่า 20 ปีที่ผ่านมาจนถึงได้ว่า "นิตยสารสารคดี" ได้รับการต้อนรับจากผู้อ่านจำนวนมากจนกลายเป็นนิตยสารที่มีผู้อ่านสูงสุดฉบับหนึ่งของประเทศ ทั้งยังได้รับรางวัลนิตยสารดีเด่นจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนติดต่อกันเป็นเวลานับสิบปี ซึ่งเป็นนิตยสารที่ผู้อ่านให้การยอมรับในเรื่องคุณภาพและความน่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับจากห้องสมุดสถาบันการศึกษาทั่วประเทศให้เป็นหนังสืออ้างอิง ทั้งยังเป็นแหล่งข้อมูลที่บุคคลในแวดวงต่างๆ นำไปใช้ประโยชน์หรืออ้างอิงต่อ และปัจจุบันนิตยสารสารคดี หลายเล่มได้กลายเป็นนิตยสารหายากในตลาดหนังสือเก่า ที่มีราคาสูงกว่าราคาหน้าปกอีกด้วย

อ้างอิงจากบทบรรณาธิการของ "นิตยสารสารคดี" ฉบับครบรอบ 20 ปี ที่ได้แสดงถึงแนวคิดหลักในการดำเนินงานของนิตยสารสารคดีและกล่าวถึงการนำเสนอเนื้อหาต่างๆ ในนิตยสารสารคดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ 2528 - มีนาคม 2547) ดังกล่าวคือ "...นิตยสารสารคดี เป็นสื่อฉบับแรกที่น่าเสนอชีวิตของอาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ อย่างละเอียดเป็นครั้งแรกในรอบ 10 ปี หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ที่ท่านถูกบังคับให้เดินทางออกนอกประเทศ , เดินทางไปร่วมอพยพสัตว์ป่ากับคุณสืบ นาคะเสถียร ที่เขื่อนเชี่ยวหลาน และติดตามไปทำสารคดีชีวิตสัตว์ป่าในป่าห้วยขาแข้ง จนถึงวาระสุดท้ายของคุณสืบ , ติดตามการชุดฟอสซิลไดโนเสาร์ครั้งแรกในเมืองไทยและร่วมการสำรวจชุดค้นฟอสซิลต่าง ๆ , นำภาพหมาไทยหลังอานขึ้นปก จนทำให้ราคาหมาหลังอานที่ซื้อขายในตลาดจตุจักรมีราคาแพงขึ้นหลายเท่า , ค้นหาชีวิตลึกลับของพะยูน สัตว์ป่าสงวนที่ใกล้สูญพันธุ์ พร้อมภาพถ่ายทางอากาศและใต้น้ำ , ร่วมบันทึกเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสังคมตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 6 ตุลาคม 2519 และพฤษภาวิปโยค 2535 , ไปจนถึงบันทึกเหตุการณ์เมื่อเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงในประเทศไทย , เก็บข้อมูลและ

บันทึกภาพขบวนการลักลอบตัดไม้ที่ป่าเมืองแพร่ จนนักข่าวถูกกลุ่มผู้ลักลอบตัดไม้กราดยิงด้วยกระสุนเอ็ม 16 , เลาะตะเข็บชายแดนด้านตะวันตก เข้าไปยังพื้นที่ของว่าแดงผู้ผลิตเฮโรอีนรายใหญ่ของโลก , ติดต่อชื่อภาพถ่ายประวัติศาสตร์เมื่อครั้งสะพานพระราม 6 ถูกเครื่องบินสัมพันธมิตรทิ้งระเบิด จากสถาบันสมิทโซเนียนประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อนำมาตีพิมพ์ประกอบสารคดีพิเศษครบรอบ 50 ปี ญี่ปุ่นบุกไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2, แนะนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในอนาคตที่คนไทยทุกคนต้องรู้ในปี 2000 , เสนอเรื่องราวชีวิตของหม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร เจ้าของคำพูด “เงินทองเป็นมายา ข้าวปลาเป็นของจริง” เพื่อเป็นบทเรียนแก่ผู้คนในสังคมในช่วงที่คนเรียกร้องหาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง , นำเสนอชีวิตรักของนกเงือกและชีวิตของนายพรานผู้กลับใจมาอนุรักษ์นกเงือกแห่งเทือกเขาบูโด จังหวัดนราธิวาส , เปิดเผยความเป็นมาของโรงเรียนปอเนาะ ท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งในภาคใต้ นี่คือนิตยสารเล่มเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งจากสารคดีพิเศษไม่ต่ำกว่า 600 เรื่องที่เราได้นำเสนอต่อคนอ่านในระยะเวลาเกือบ 20 ปี ผมมักได้รับคำถามอยู่เสมอว่า ทำสารคดีมาไม่รู้กี่ร้อยเรื่องแล้ว ไม่ตันบ้างหรือ ผมเชื่อว่า ตราบใดที่สังคมนี้ยังขับเคลื่อนตลอดเวลา มันก็ยังมีอะไรที่น่าสนใจ อยู่ที่ว่าเราจะหยิบประเด็นใดมาเสนอ ทุกวันนี้คนทำงานกลุ่มนี้ก็ยังคงก้มหน้าก้มตาทำงานต่อไปไม่ย่อท้อ เหตุใดนิตยสารทำยากฉบับนี้จึงคงอยู่มาได้จนติดอันดับนิตยสารรายเดือนที่มีอายุยืนนานเล่มหนึ่งในประเทศ—หลายคนอาจนึกสงสัย คำตอบประการแรกคือ สารคดี โชคดีที่มีคุณสุวพร ทองฉิว เป็นเจ้าของกิจการผู้สนับสนุนและประทับประคองเรามาโดยตลอดไม่ว่าเศรษฐกิจ จะตกต่ำหรือเฟื่องฟู โดยให้เสรีภาพแก่คนทำงานอย่างเต็มที่ ไม่เคยก้าวก่ายหรือแทรกแซงการทำงานของกองบรรณาธิการ แตกต่างจากนายทุนบริษัทสิ่งพิมพ์หลายแห่งที่มักเข้าไปแทรกแซงการทำงาน จนถึงขั้นปลดบรรณาธิการที่ไม่สนองตอบผลประโยชน์ทางธุรกิจ ดังที่เป็นข่าวอยู่บ่อย ๆ ประการต่อมา สารคดี ไม่ได้เกิดจากความคิดที่จะทำธุรกิจสิ่งพิมพ์เพื่อแสวงหากำไร เพราะหากตั้งต้นคิดเช่นนั้น นิตยสารแนวสารคดีคงไม่ใช่คำตอบ แต่เกิดจากกลุ่มคนที่อยากจะทำนิตยสารที่เต็มเปี่ยมด้วยเนื้อหาสาระ นำเสนอเป็นทางเลือกให้แก่สังคม โดยพยายามย่อความรู้ต่าง ๆ ให้อ่านง่ายและสนุก ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ สารคดี มีผู้ติดตามอ่านอย่างเหนียวแน่น ประการสุดท้าย สารคดี มีทีมงานอันเข้มแข็งที่พยายามปรับปรุงหนังสือให้เท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ละทิ้งหลักการ คือ การทำความจริงให้ปรากฏ ให้ผู้อ่านรู้จักสังคมไทยอย่างลึกซึ้งในทุกมิติองค์ประกอบเหล่านี้เองที่ทำให้สารคดีก้าวเดินมาจนถึงทุกวันนี้”⁶

⁶ วันชัย ดันดีวิทยพิทักษ์, “จากบทบรรณาธิการ : ฉบับนี้ขออนุญาตเล่าเรื่องตัวเอง,” สารคดี 20,229 (มีนาคม 2547): 15-

จากบทบรรณาธิการ^{*} ข้างต้นนั้นทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษานิตยสารสารคดีในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนที่มีอุดมการณ์ตามแนวคิดสื่อเพื่อประชาสังคม (civic journalism) กล่าวคือนิตยสารสารคดีมีอุดมการณ์ในการดำเนินงานเพื่อนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคมโดยมีรูปแบบการผลิตนำเสนอเนื้อหาเพื่อไม่แสวงหาผลกำไร หรือไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจ โดยจากการสังเกตของผู้วิจัยในการนำเสนอแยกตัวอย่าง^{**} ของเนื้อหาที่ได้เคยเผยแพร่ลงในนิตยสารสารคดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามการอ้างอิงจากบทบรรณาธิการข้างต้นนั้น อาจกล่าวได้ว่านอกจากนิตยสารสารคดีมีการนำเสนอเผยแพร่เนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคมแล้วนั้น ยังพบการนำเสนอเผยแพร่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ แนวคิด บทบาทตลอดจนความเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยอีกด้วย

ซึ่งจากที่มาข้างต้นทั้งหมดนั้นผู้วิจัยจึงได้ตั้งปัญหานำวิจัยขึ้นเพื่อการศึกษาและวิเคราะห์ ดังนี้คือ

ปัญหานำวิจัย

1. ประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่นำเสนอในนิตยสารสารคดีมีกี่กลุ่ม อะไรบ้างและมีรูปแบบพัฒนาการของการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนในแต่ละกลุ่ม เป็นอย่างไร

บทบรรณาธิการเป็นสิ่งที่ประกาศถึงนโยบายหรือจุดยืนทางแนวคิดของสิ่งพิมพ์นั้น ๆ โดยการเลือกเขียนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสำคัญของสิ่งพิมพ์ต่อความเคลื่อนไหวหรือปรากฏการณ์ที่เป็นความสนใจของผู้อ่านและสังคมในเวลานั้นหรือเหตุการณ์ที่ไม่ได้รับความสนใจจากสังคมแต่ต้องการให้เป็นที่รับรู้ของผู้อ่านและสังคมตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญของเหตุการณ์นั้น ๆ :

รจิตลักษณ์ แสงอุไร, "เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 2801661 การเขียนเชิงวารสารศาสตร์ชั้นสูง" (กรุงเทพฯ: สาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547). (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

^{**} สิ่งที่เกี่ยวข้องว่า "ตัวอย่าง" นั้นมีตรรกะของตัวเอง กล่าวคือ ถ้าตัวอย่างใดถูกหยิบยกมาใช้บ่อย ๆ สม่ำเสมอ และยาวนาน ก็จะแปรสภาพจากตัวอย่าง (example) กลายเป็น "ยอดตัวอย่าง" (exemplar) หรือ "ภาพตัวแทน" (representation) ไป :

Jacques Derrida, *The other heading: reflections on today's Europe*. อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, "ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และนัยยะเชิงทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย," ใน *ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง*. อนุชาติ พวงสำลี และ กฤตยา อาชวนิจกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542). หน้า 81.

2. รูปแบบพัฒนาการของการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนในนิตยสารสารคดีได้มีลักษณะแนวทางที่สัมพันธ์กับความเคลื่อนไหวประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนในแต่ละยุคสมัย หรือไม่ อย่างไร
3. www.sarakadee.com ได้แสดงบทบาทการเปิดพื้นที่สาธารณะเพื่อนำเสนอรูปแบบของการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เชื่อมโยงกับนิตยสารสารคดีหรือไม่ อย่างไร
4. บรรณาธิการของนิตยสารสารคดีมีบทบาทต่อการกำหนดแนวทางการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนในนิตยสารสารคดีหรือไม่ อย่างไร
5. เว็บไซต์เตอร์ของ www.sarakadee.com มีบทบาทต่อการกำหนดแนวทางการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เชื่อมโยงเว็บไซต์กับนิตยสารสารคดีหรือไม่ อย่างไร
6. บุคคลที่เป็นแกนนำหรือสมาชิกขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมีบทบาทต่อการกำหนดแนวทางการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรตนในนิตยสารสารคดี หรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงรูปแบบพัฒนาการของการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่นำเสนอในนิตยสารสารคดี ตลอดจนลักษณะแนวทางที่สัมพันธ์กับความเคลื่อนไหวประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนในแต่ละยุคสมัย
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงรูปแบบของการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่นำเสนอใน www.sarakadee.com ที่เชื่อมโยงกับนิตยสารสารคดี

3. เพื่อทราบถึงบทบาทของบรรณารักษารณนิตยสารสารคดีต่อการกำหนดแนวทางการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนในนิตยสารสารคดี
4. เพื่อทราบถึงบทบาทของเว็บมาสเตอร์ www.sarakadee.com ต่อการกำหนดแนวทางการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนในเว็บไซต์ที่เชื่อมโยงกับนิตยสารสารคดี
5. เพื่อทราบถึงบทบาทของบุคคลที่เป็นแกนนำหรือสมาชิกองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อการกำหนดแนวทางการสร้างภาพตัวแทนและผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรตนในนิตยสารสารคดี

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของนิตยสารสารคดีและ www.sarakadee.com เฉพาะประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนและที่เชื่อมโยงกันระหว่างนิตยสารและเว็บไซต์
 - 1.1 โดยเลือกจากหน้าปก-สารคดีจากปก, บทบรรณารักษาร, สารคดีสีเขียว, สารคดีขาว (โลกใบใหญ่), สารคดีพิเศษ, บทสัมภาษณ์-สังสรรค์สนทนา, สารคดีบันทึกและสารคดีท่องเที่ยวซึ่งถือว่าเป็นเนื้อหาภาพรวมของแต่ละเล่ม ตั้งแต่ฉบับที่ 1 กุมภาพันธ์ 2528 ถึงฉบับที่ 240 กุมภาพันธ์ 2548 รวมจำนวน 240 ฉบับ
 - 1.2 โดยเลือกจากหน้าหลัก (main page) และเนื้อหาย้อนหลังของเว็บไซต์ในส่วนของสารคดีเว็บบอร์ด, สารคดีกระดานข่าว, และสารคดีบันทึก ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2542 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2548
 - 1.3 โดยพิจารณาถึงบริบททางพัฒนาการและความเคลื่อนไหวประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนร่วมด้วย

2. สัมภาษณ์เชิงลึกบรรณาธิการของนิตยสารสารคดี, เว็บไซต์เตอร์ของ www.sarakadee.com และบุคคลที่เป็นแกนนำหรือสมาชิกขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอของนิตยสารสารคดี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบบทบาทและแนวทางของสื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตในการเผยแพร่และสนับสนุนอุดมการณ์ของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่าง ๆ
2. เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาและพัฒนาแนวคิดของสื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตในการให้ความสำคัญและเป็นตัวแทนผู้นำบทบาทการเคลื่อนไหวของสังคมด้านต่าง ๆ
3. เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาเพื่อพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตในการมีส่วนร่วมและผลักดันประเด็นปัญหาของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่าง ๆ สำหรับนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของประชาสังคม
4. เพื่อใช้เป็นผลงานวิจัยเบื้องต้นที่นำไปสู่แนวทางการศึกษาถึงบทบาทและรูปแบบการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องและสื่ออินเทอร์เน็ตของเครือข่ายองค์กรสาธารณประโยชน์ด้านอื่น ๆ ในประเทศไทย

นิยามศัพท์ในงานวิจัย

นิตยสารสารคดี หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์ต่อเนื่องวารสารออกรายเดือน ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 โดยเป็นนิตยสารที่นำเสนอเรื่องราวข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในรูปแบบของสารคดี โดยมีแนวคิดสื่อเพื่อประชาสังคมเป็นหลักในการดำเนินงานคือการผลิตเพื่อไม่แสวงหาผลกำไรและไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจ โดยผลิตนำเสนอเนื้อหาเพื่อประโยชน์ของผู้อ่านและสังคม ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยเน้นศึกษาเฉพาะประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชน

www.sarakadee.com หมายถึง สื่ออินเทอร์เน็ตของนิตยสารสารคดี ถือกำเนิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2542 ซึ่งจากเว็บไซต์สามารถอ่านเนื้อหาจากตัวเล่มของนิตยสารสารคดีฉบับปัจจุบันหรือฉบับย้อนหลังได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตลอดจนเปิดเป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อผู้อ่านทั้งจากที่เป็นผู้อ่านนิตยสารสารคดีหรือสมาชิกเว็บไซต์และบุคคลโดยทั่วไป สำหรับการเข้ามาร่วมสนทนาถาม-ตอบ, แสดงทัศนะความคิดเห็น, ส่งข่าว, รูปภาพ, บทความ, สารคดีและเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งในที่นี่ผู้วิจัยเน้นศึกษาเฉพาะประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เชื่อมโยงกับนิตยสารสารคดี

องค์กรพัฒนาเอกชน (non-government organization : NGOs) หมายถึง องค์กรประกอบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญของประชาสังคม ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรภาคที่สามของสังคมที่ไม่ใช่ทั้งภาครัฐหรือธุรกิจเอกชน โดยการจัดตั้งเป็นรูปแบบกลุ่มหรือเครือข่ายในรูปแบบขององค์กรขึ้นมาเพื่อเป็นส่วนส่งเสริมประชาสังคมให้เข้มแข็ง โดยเน้นบทบาทของพลเมืองเป็นหลักในการดำเนินงานกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อให้ได้รับสาธารณประโยชน์หรือสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของภาคประชาชน ซึ่งในที่นี่ผู้วิจัยเน้นศึกษาเฉพาะประเด็นทางประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ปรากฏในนิตยสารสารคดีและที่เชื่อมโยงกับ www.sarakadee.com

ภาพตัวแทนอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง การสร้างรูปแบบของวาทกรรมเพื่อให้เกิดการรับรู้ทางมโนสำนึกให้แก่ปัจเจกและสังคม โดยการให้ความหมายผ่านทางรูปแบบการใช้ภาษาทางวาทกรรมในการนำเสนอถึงข้อเท็จจริง, ข้อมูลและความรู้ตลอดจนความเคลื่อนไหวทางสังคมหรือในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อการสื่อสารถึงจุดยืนทางความคิดและความเชื่อหลักที่สัมพันธ์กับลักษณะเฉพาะของกลุ่ม

การผลิตซ้ำอุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง การนำเสนอถึงบทบาทของความคิดและความเชื่อหลักของกลุ่ม ด้วยการสร้างรูปแบบของการใช้ภาษาทางวาทกรรมเพื่อการนำเสนอถึงข้อเท็จจริง, ข้อมูลและความรู้ตลอดจนความเคลื่อนไหวทางสังคมหรือในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มโดยให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อการดำรงอยู่และสืบทอดทางความคิดหรือความเชื่อหลักของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้ได้การยอมรับรูปแบบของภาพตัวแทน

อุดมการณ์ประชาสังคมขององค์กรพัฒนาเอกชน หมายถึง การแสดงออกถึงความคิดและความเชื่อหลักของกลุ่ม โดยกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ได้จัดดำเนินการขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์หลักของกลุ่มและสมาชิกเพื่อถ่ายทอดเรื่องราว, เสนอทัศนะหรือความคิดเห็น, ได้เถียงคัดค้านหรือชี้แจงถึงความต้องการของกลุ่มและสมาชิกในการปฏิบัติการทางสังคม